

Cezara Mucenic

Întâmplări
neîntâmplătoare pe
Bulevardul Elisabeta
sec. XIX-XX

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI

2024

CUPRINS

PRIMUL BULEVARD	
Cum se gândea, hotăra, decidea	9
BULEVARDELE ACADEMIEI ȘI ELISABETA	
Traseu și clădiri	70
HOTELUL BULEVARD	
Amplasare cu dificultăți.....	151
„EFORIA SPITALELOR CIVILE”	
de pe Bulevardul Elisabeta nr. 5	250
LICEUL GHEORGHE LAZĂR CEL FAIMOS	
Motiv și cauză.....	377
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	456
POSTFAȚĂ	
De ce am scris-o? de ce am scris-o într-o formă nemaîntâlnită?	457

PRIMUL BULEVARD Cum se gândea, hotăra, decidea

Privind primele planuri cadastrale ale Bucureștilor sec. al XIX-lea - Planul Borroczyn (ediția 1847 și 1852), se observă dezvoltarea orașului în ritm susținut mai ales către nord, străzile fiind în mod predilect orientate și ele în această direcție, respectiv sud-nord. În zona centrală, plecând de la ulița Colței spre vest, se desfășurau aproximativ paralel drumurile¹: ulița Colegiului, Podul/Calea Mogoșoaiei, ulița Brezoianu, iar după *balta lui Dura*, ulițele Silfidelor și Schitu Măgureanu. Pe direcția vest/est și est/vest, luând ca ax Podul Mogoșoaiei, existau pe partea acestui drum domnesc (tăiat de Constantin Brâncoveanu în 1792) la est străzile: ulița Lipscanilor, cea mai veche arteră cunoscută, situată între Podul Mogoșoaiei și Calea Moșilor, apoi spre sud, ulița Franceză, ce pornea tot de la Podul Mogoșoaiei,

ajungând tocmai la Podul Șerban Vodă, și spre nord, str. Doamnei între Podul Mogoșoaiei și ulița Colței, mai către nord aflându-se ulițele Clementei și Romană, care, plecând de la Podul Mogoșoaiei, se opreau prima la ulița Teilor, iar a doua la Podul Târgului de Afară/Calea Moșilor. Pe latura de vest, ajungea la Podul Mogoșoaiei ulița Belvedere, numită mai demult Podul de Pământ, ce venea tocmai de la șoseaua Basarabilor, traversa ulița Brezoianu și se termina între parcelele ocupate de Mănăstirea „Sf. Ioan cel Mare” și casele boierilor Damaris. Mult mai spre nord, dar pe aceeași latură a Podului Mogoșoaiei, imediat după clădirea Teatrului cel Mare – Teatrul Național, pornea artera cu traseu sinuos – spre vest, spre nord, iar spre vest – numită mai târziu strada Știrbei Vodă, care se oprea când întâlnea lungul parcurs al uliței Belvedere. Alte drumuri cu debușeu în Calea Mogoșoaiei erau ulița Fântâniei și calea Târgoviștei. Dintre toate aceste drumuri, unele vor fi modificate în deceniile 6-10 ale secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, printr-o recompunere urbană care în primul rând le-a fixat prospectul, iar în al doilea rând, acolo unde s-a considerat necesar, fie le-a scurtat, fie le-a prelungit sau le-a modificat parțial traseul în încercarea de a fluidiza, îmbunătăți, simplifica circulația într-un oraș ce se dezvoltase până atunci în mod spontan, cu rare excepții

ale intervenției autorității, ale Domnitorului. Teritoriul central, cuprins între străzile: ulița Belvedere – Podul Mogoșoaiei – ulițele Știrbei Vodă și Brezoianu, era ocupat de parcele cu dimensiuni diferite, dintre care unele foarte întinse, cum erau cele ce aparțineau Mănăstirii „Sf. Sava” și colegiului omonim, Bisericii Sărindar, Consulatului Rusesc sau caselor Oțeleșanu.

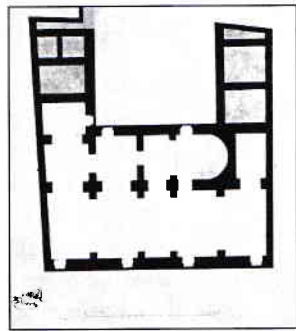
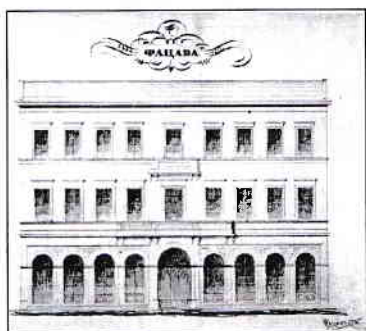
Povestind mai departe ce se întâmpla pe Podul Mogoșoaiei *peste drum*

Casa paharnicului Dimitrache Greceanu de pe Podul Mogoșoaia, peste drum de Sărindar (desen).²

de [Biserica] Sărindar, aflăm de cererea paharnicului Dimitrache Greceanu, care, ca boier respectuos cu regulamentele în vigoare, solicita primăriei Comunei București în 1837 voia de a-și reface împrejmuirea proprietății unde avea două case, înlocuind gardul de scânduri cu unul de zid, iar reprezentantul autorității schița locul și nota lățimile străzii, încă nealiniată, adică a Podului Mogoșoaia, pod domnesc de 3,6/4,1/4,4 stânjani (1 stânjani însemna 1,96 m în Țara Românească). Locul fiind important și dorit de mulți parcelele au început să se divizeze după voia proprietarilor.

Un alt document, din anul 1856, ne amintea proprietățile existente pe latura de vest a Podului Mogoșoaiei, începând cu Consulatul Rusesc, după care, spre nord, erau proprietatea logofătului Băleanu, prăvăliile Bisericii Sărindar, urmate de proprietatea prințului Miloș, a lui Pandele Giuvaergiul, iar după aceea, proprietatea dlui Oteteleșanu. Pe latura opusă, de est, se aflau prăvăliile bisericii Doamnei, proprietatea Greceanu, atunci Ștefan, proprietatea logofătului I. Slătineanu și a dlui Ghica. Numai după doi ani, în 1858, Mihail Popovici cerea acordul primăriei pentru a construi *prăvălii cu etaj*, vizavi de Biserica Sărindar, între casele lui Ștefan Greceanu și Keneh ceasornicarul. Depunând planul semnat de arhitectul Benisch, primea încuviințarea dorită: ... *se aprobă din zid pe pivoniță boltită cu două etaje deasupra*. Arhitectul Carol Benesch⁴, format în stilul arhitecturii neoclasică asemenea arhitectului Alexandru Orăscu, cu care a colaborat, a fost activ în București între anii 1856-1892. Va proiecta singur clădiri apreciate în epocă așa cum au fost: casele

Casa Popescu din Cal. Mogoșoaiei, proiect arh. Carol Benesch –
fațada, plan parter, fundație.³

Centrul Bucureștilor înainte de tăierea bulevardelor și sistematizarea unor trasee:

Planul Borroczyn 1852 – PODUL MOGOȘOAIEI având pe latura de vest Palatul Domnesc, Hanul și Biserica Kretzulescu, Teatrul Național, *ulița Știrbei Vodă*, casele Otetelesanu cu grădina lor, iar mai departe către apus, *ulița Brezoianu* urmată de Grădina Cișmigiu, către care accesul era minimal existând doar aleile spre str. Brezoianu și spre str. Silfidelor. În continuare pe Podul Mogoșoaiei, aflăm prăvăliile și Biserica Sârindar, Consulatul Rusesk, casele Aleku Filipescu și Meitani, *ulița/calea Belvedere*, Mănăstirea „Sf. Ioan cel Mare” și casele Bellu (Belio), iar pe latura de est, proprietățile lui Grigore Ghica, cea a lui Ianku Slătineanu, a lui Greceanu (nenominalizate), a Bisericii Doamnei, urmate de *ulița Doamnei*. Apoi spre est, *ulița Colegiului*, urmată de Mănăstirea „Sf. Sava” și clădirea Academiei de la „Sf. Sava”, *ulița Colței*, spitalul și Biserica Colței. Este marcat traseul meandric al Dâmboviței.

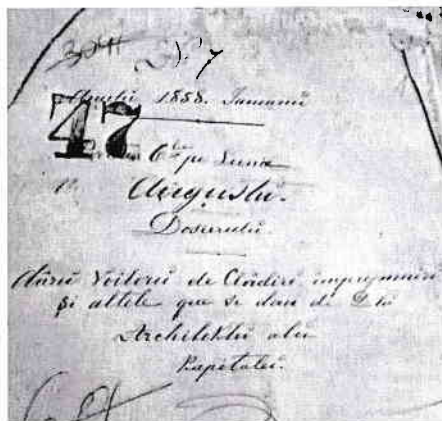
I. Dobrovolski din mahalaua Popa Dârvaş (1856), casele I. Marghiloman din str. Luminii colţ cu str. Biserica Amzei (1873, existente şi azi, fiind incluse între proprietăţile Ambasadei Franţei).

Casele Popescu, proiectate pentru a mobila frontul de la răsărit al Podului Mogoşoaiei, sunt concepute în stilul neoclasic sobru, cu o faţadă simetrică faţă de axul central, care marca, la parter, coridorul boltit de acces către casa scârilor şi curtea interioară, iar la cele 2 nivele ale etajelor, spaţiile mai importante susţinute şi de prezenţa balcoanelor.

Tot în acel an, aflăm că în casele Elian Greceanu de pe Podul Mogoşoaiei nr. 20 parterul era închiriat lui Joseph Resch, giuvaiergiul care-şi avea acolo prăvălia şi cere să așeze uşă în mijlocul ferestrei din mijloc, primind voia cuvenită.

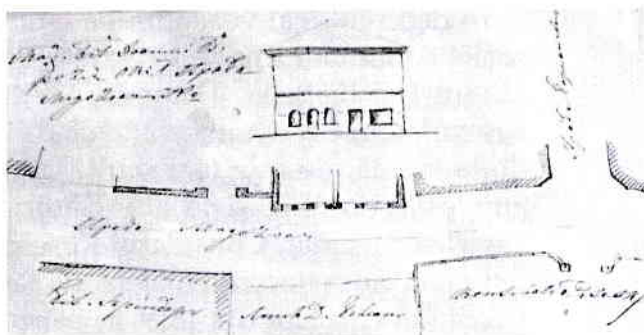
Pe lângă permisiunea acordată, reprezentantul primăriei desena şi planul de situaţie, indicând locul casei Greceanu, nu departe de uliţa Bărcănescu (adică de str. Doamnei, numele citat neoficial, fiind preluat din folclorul local el referindu-se la fostul proprietar al caselor de pe acea stradă, în care funcţiona Direcţia Poştelor). Pe latura opusă, de vest, a drumului numit *strada Mogoşoaia* sunt menţionate proprietăţile: *Biserica Sărindar, locul d-nului Băleanu, Consulatul Rusesc.*

Podul Mogoşoaiei până la mijlocul veacului al XIX-lea era un traseu cu clădiri dominant rezidenţiale, dar din această

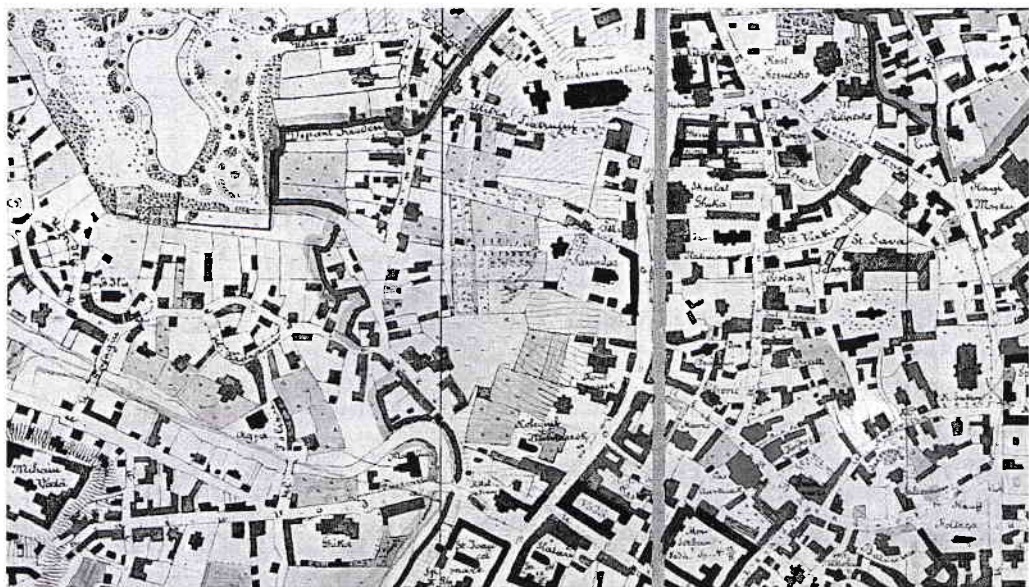

Coperta dosarului
47/1858 din Arhive⁵.

Desenul cu Casa Greceanu având prăvălia Resch la parter la care se indică fereastra de modificat. Detalii ale vecinătăţilor din Cal. Mogoşoaiei.

epocă începe să-și schimbe parțial profilul, preluând funcțiunea comercială pentru spațiile de la parter și păstrând partea rezidențială, locuința, la etaj. Totuși, spre vest încă erau prezente multe terenuri plantate ce se întindeau până la limita parcelelor, cu deschidere pe latura lor de vest către strada Brezoianu. Urmau, mergând spre soare-apune, străzile Brezoianu, Silfidelor, Schitu Măgureanu, în lungul cărora găseai loturi mai mici ca dimensiune ocupate de case ale căror proprietari erau cei din tagma păturii medii a orașenilor.

Planul Jung 1856 – de la est la vest: Ulița Colței, Mănăstirea și Colegiul „Sf. Sava”, alte proprietăți, Ulița Colegiului. Urma Podul Mogoșoaiei pe care se menționează Biserica Doamnei, proprietățile: Greceanu, Slătineanu, iar pe latura opusă a străzii Consulatul Rusesc cu teren verde la vest și Mănăstirea Sărindar.

În deceniul 6 al veacului, pe latura de vest a Podului Mogoșoaiei continuau a se situa cu preponderență casele boierilor de rangul I și II: Bellu, Damaris, Meitani, Filipescu, Oteteleşanu, Kretzulescu, Greceanu, având clădirile principale dispuse retras de la stradă, de cele mai multe ori pe centrul lotului, mod de amplasare întâlnit și la alte clădiri importante: Bisericile „Sf. Sava” și Sărindar, Consulatul Rusesc sau Teatrul Național.

Odată cu prefacerile majore ale țării datorate actului istoric al Unirii Principatelor din 1859, se petrec și în București transformări

importante, considerate utile de către edilii orașului devenit, din 1862, capitala României, modificări posibile ca urmare a noilor legislații adoptate⁶ ce se adăugau celor existente. Unele dintre aceste intervenții vor fi influențate de marile transformări urbanistice ce se petrec la Paris între 1852 și 1870 sub conducerea baronului Haussmann, când prin țesutul urbanistic istoric a deschis bulevarde largi, în linie dreaptă, cu rol de fluidizare a circulației și de constituire a unor trasee directe între zone de importanță majoră ale orașului. Concepția urbanistică aplicată orașului atunci respectat fiind considerat capitala culturală a Europei va impresiona și va constitui un model pentru europeni și, curând, și pentru bucureșteni.

În capitală, prima intervenție majoră asupra tramei stradale, din a doua parte a sec. al XIX-lea, a fost determinată de ridicarea, între anii 1857-1869, a impunătoarei construcții în care urma să funcționeze viitoarea universitate a orașului, clădirea Academiei/Universității⁷, proiectată în stil neoclasic de factură germană de arhitectul Alexandru Orăscu (1817-1894), în colaborare cu Carol Benisch și arhitectul elvețian autodidact Johann Schlatter (1808-1865), cu o semnificativă activitate în Țara Românească între anii 1843-1865. Locul de amplasare ales *este cel mai propriu... fiind plasat între partea comercială și între partea cea elegantă, luxoasă a Capitalei*⁸.

Alegerea locului de amplasare a noii instituții a fost influențată determinant de *tradiția locului*, întrucât terenul era cel pe care, încă din sec. al XVII-lea, se aflase clădirea primei instituții de învățământ de grad superior, Academia domnească de la „Sf. Sava”, instituție devenită, din 1818, școală românească cu dascăli iscusiți⁹.

Stabilirea traseului bulevardului de pe axa est-vest¹⁰

Ridicarea clădirii-sediu a Universității va avea consecințe semnificative în Bucureștii deceniului șase-șapte pe plan urbanistic-arhitectural, pe lângă importanța și prestigiul cultural al funcțiunii al educației superioare, a învățaturii. Dovada o avem în luna august 1864, când ministrul Lucrărilor Publice, Nicolae Kretzulescu, cerea primăriei, arhitectului-șef al orașului a se gândi și proiecta: *Deschiderea unui Bulevard în centrul*

capitalei, cu lățimea de 15 m împreună cu trotuarul, începând de la aceea a [stradei] Colței pe dinaintea Academiei trecând pe lângă [Mănăstirea] Sărindar și răspunzând în strada Brezoianu, cu o grădină împrejurul mănăstirii Sărindar,¹¹ adică trasarea unei străzi majore care să facă legătura pe axa est-vest între artere importante, și în același timp să ofere un acces semnificativ către noua funcțiune, punând-o în valoare. Hotărârea era confirmată și prin *Legea pentru înființarea de cheiuri pe ambele părți ale râului Dâmbovița...* din 20 mart. 1865, care, după ce în art. 1-3 se ocupa de sistematizarea râului Dâmbovița și a malurilor lui, afirma: *Se declară de utilitate publică generală rectificarea râului Dâmbovița și înființarea de cheiuri... Lărgimea cheiurilor... va fi de 20 m...*, iar în art. 4 adăuga prevederea tăierii unei străzi noi: *Toate lucrările sus arătate se vor combina cu deschiderea unei strade pe locul din vale al Sărindarului, până în dreptul pompelor cu alimentare.* Potrivit aceluiași act, lărgimea cheiurilor fiind de 20 m, se deducea că noua stradă urma să aibă același prospect, ceea ce întrecea cu mult lățimea străzilor și chiar a arterelor însemnate, denumite Poduri pentru că erau podite cu bârne de lemn.

Primul plan al acestei inițiative urbanistice a fost întocmit de arhitectul capitalei Carol Kuchnowschy¹¹, el fiind depus în ian. 1865 pentru avizare la Ministerului de Interne, Agricultură și Lucrări Publice, minister ce prin serviciul său tehnic, în cazul intervențiilor urbanistice majore din capitala țării, București, conform legii, era dator a le verifica și a-și da acordul: *Planurile de proiect și devizul aproximativ pentru deschiderea unei strade din a Colței [str. Colței] prin curtea Academiei și biserica Sărindarului până în strada Brezoianu elaborate de domnul arhitect al capitalei și înaintate de numitul în acte cu adresa nr. 1 de la 4 ian. anul expirat.* După un an, pe 10 februarie 1866, primăria solicita returnarea planului, cerând și opinia ministerului: *Primăria având necesitate de dânsul... să binevoiați a le trimite... cu arătare dacă acea onor direcție a făcut vre-o punere la cale pentru acele proiectate lucrări.* Concluziile transmise nu comentează soluția propusă prin planul înaintat, ci starea economică a primăriei, considerând necesară amânarea lucrării din motive financiare: *Casa comunală nefiind în stare a plăti dreptul proprietarilor ce ar fi silită a expropria spre a forma această stradă, aceste planuri și devize se vor păstra la Arhivele Primăriei pentru timpul oportun.* Semnat

[arhitect] Arion. Începutul transformării dorite în București nu era promițător, dar...

Numai după un an, în timpul primariatului lui Costache Panaiot (10 mart. 1867-17 nov. 1868), arhitectului comunei i s-au cerut noi date în vederea completării traseului propus bulevardului, prelungindu-l până la Cotroceni. Raportul prezentat de arhitect Consiliului Comunal fiind apreciat, cum reiese din: *extractul Deciziunii Consiliului din ședința de la 29 iulie*, Consiliul a hotărât să i se plătească: *Exercițiul [financiar] 1867, Comuna Bucuresci, Mandat de plată. Numele celui în drept a primi banii: Dl. Kuchnovschy arhitectul comunei. Motivul și timpul cheltuielii: Aconto pentru... cheltuielile necesare la facerea traseului liniei de la Cotroceni până la Sărindar pe unde este a se deschide un nou bulevard. Suma: 200 lei.*

Următoarea etapă a însemnat pentru autoritatea administrativă a orașului, Consiliul Comunal, votarea hotărârii necesare pentru a fi legale demersurile care urmau după lărgirea viziunii urbanistice inițiale, deci amplificarea întinderii viitorului bulevard: *Consiliul Comunal în ședința de la 3 aprilie 1868 a adoptat propunerea de a declara de utilitate publică pentru igienă și comunicațiune deschiderea în anul curent a unei noi strade de la Academie spre Cotroceni.* Deci se prevedea tăierea unei artere ce trebuia să unifice centrul orașului, unde se afla clădirea universității, cu un loc având semnificații deosebite. Acolo era mănăstirea ctitorită de voievodul Șerban Cantacuzino (1679), iar după venirea principelui Carol la domnie, în absența unei reședințe particulare, cum avuseseră ceilalți domnitori pământeni până atunci, casa domnească de la Cotroceni a devenit reședința de vară a acestuia. Aflată la limita de vest a Bucureștilor, mănăstirea cu clădirile sale era înconjurată de un mare parc-pădure, ce oferea un climat mult mai bun decât Palatul domnesc de pe Calea Mogoșoaiei.

În continuare, subiectul dificil și greu de rezolvat se va dovedi alegerea traseului noii artere. Primarul Costache Panaiot și Consiliul Comunal au considerat insuficientă existența unei singure opțiuni, aceea propusă de arh. C. Kuchnowschy, și ca urmare, necesar a solicita opinia celor mai importanți arhitecți și ingineri activi din Bucureștii epocii: *1868, luna aprilie, 8. Având neapărat trebuință a ne consulta cu D-voastră în privința traseului*

bulevardului de la Academie ce s-a decis a se înființa subscrisul are onoare a vă ruga Domnii mei să binevoiți a lua osteneala de a veni la Primărie mâine la 12 ore din zi. Mulțumindu-vă mai dinainte, primarul Costache Panait. Sunt convocați la această dezbatere Mihail Capuțineanu,¹³ intrat în serviciul primăriei ca arhitect în 1863, funcție pe care o va deține până în anul 1868, arhitecții Alexandru Orăscu, Carl Ludwig Enderle¹⁴, Anton Onderka¹⁵ și inginerul comunal C. Tancoviceanu (în locul lui semnând Sperl, inginer al comunei, consultat fiind Tancoviceanu).

Specialiștii chemați să-și spună punctul de vedere au tratat cu deosebită atenție ideea unei intervenții urbanistice de asemenea amploare, acceptând provocarea ce urma să transforme o porțiune însemnată a orașului-capitală. Totuși, cezura dintre specialiști s-a creat tocmai în privința acestui subiect al locului pe unde va trece bulevardul, cauza principală fiind opiniile diferite în ceea ce privește funcția arterei și raportul traseului ei cu orașul și clădirile existente sau viitoare considerate reprezentative pentru a determina începutul și sfârșitul acestui nou drum. Trebuie înțeleasă șansa care se oferea unor specialiști ce studiaseră și văzuseră modul de rezolvare a acestor intervenții urbanistice în alte orașe europene. Acum erau chemați să decidă în orașul care se dezvoltase natural, fără un plan, după voia și interesele locuitorilor și să găsească motivele întemeiate pe învățătura lor în alegerea soluției pe care o considerau bună, utilă, în favoarea orașului ca entitate urbană, arhitecturală, cetățenească.

Răspunsul a fost consemnat în cele două procese-verbale. Punctul de vedere al arhitecților Capuțineanu și Enderle și al inginerului Tancoviceanu pleacă de la considerarea edificiilor care determină locul de pornire și încheiere a noului traseu ca prezențe importante, dar fără a impune existența unui raport între clădiri și traseu. Viziunea lor pornește de la vest spre est, deci de la reședința de vară a principelui din Mănăstirea Cotroceni și parcul ce o înconjoară: *Domnilor Consilieri Comunali făcându-ne onoarea de a ne consulta... supunem... opinia noastră. Ideea de la care am plecat a fost că printr-o cale largă și frumoasă arteră principală a circulației și centru viitor al comerțului, reședința princiară de la Cotroceni să fie pusă în comunicare directă cu mijlocul orașului, astfel ca palatul formând la un capăt fundul de perspectivă să contribuie la înfrumusețarea*